

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 1(20)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Савєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородин І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., канд. юрид. наук

М43 Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. — ISBN 966-608-120-2

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — Вип. 1(20). — 240 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст. — ISBN 978-966-608-989-5

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2
ISBN 978-966-608-989-5

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

Тиховський В. Є. Особливості реагування особистості після психічної травми	143
Стасенкова Т. В. Психологічні проблеми професійної самореалізації жінки	147
Шишкіна Т. М. Психограма майбутнього працівника банківської та фінансової сфери (аспект страхової культури)	153
Баришева О. І. Суїцидальна поведінка студентів як соціально-психологічне явище	157
Калуцька О. В. Соціально-психологічний клімат вищого недержавного закладу освіти: фактори формування	165
Сивер С. И. Духовные основы инновационной деятельности	170
Залужна Л. І. Невиношування вагітності як соціальна проблема	176
Левицька О. О. Комплексна рейтингова оцінка стану здоров'я населення на рівні регіону	181
Рижиков В. С., Якібчук М. І. Значення психологічних теорій у формуванні сучасного юриста-правознавця на практичних заняттях з допомогою ігрового навчання	188

ЮРИДИЧНІ НАУКИ	191
Подоляка А. М. Теоретико-правові основи застосування міліцією України адміністративного примусу	191
Моршинев Є. І., Федик Є. І. Удосконалення організаційно-правових форм юридичних осіб	196
Шашкова- Журавель І. О. Характеристика міжнародно-правової системи забезпечення ефективної зайнятості в сучасних умовах життєдіяльності суспільства	203
Сінозацька Ю. М. Проблеми правової регламентації функцій прокуратури України і шляхи їх вирішення	208
Чернуха Г. О. Ювенальна юстиція: історія і сучасність	214
Бєлова О. С. Момент виникнення матеріального правовідношення цивільно-правової відповідальності	218
Гудов Я. В. Система безпеки підприємства	222
Красногор О. В. Майно як об'єкт договорів подружжя	230
Відомості про авторів	237

МАЙНО ЯК ОБ'ЄКТ ДОГОВОРІВ ПОДРУЖЖЯ

Наукові праці МАУП, 2009, вип. 1 (20), с. 230–236

Досліджено майнові договори, що укладаються при вступі до шлюбу, правові відносини подружжя щодо приналежного йому майна і відповідне законодавство України.

Подружжя може укладати між собою різноманітні договори щодо належного їм майна. Аналіз поіменованих договорів, які безпосередньо визначені у СК, дає підстави поділити усі договори стосовно майна подружжя на дві значні групи: а) договори про встановлення чи зміну правового режиму майна подружжя; б) договори про визначення порядку користування майном. Для договорів як першої, так і другої групи “майно” є ключовою категорією, що інтегрує договори, створюючи їх відповідну єдність.

Як відомо, поняття “майно” — одне з основних у цивільному праві. Воно застосовується у різних значеннях. У найвужчому розумінні майно визначається як річ (сукупність речей). До цієї групи відносять також гроші та цінні папери як різновиди речей. Іноді термін “майно” застосовують для позначення сукупності речей та майнових прав, що належать особі. Найширше розуміння термін знаходить свій вияв у тому разі, коли до категорії майна включаються речі, майнові права та майнові обов'язки особи, тобто майновий актив і пасив у повному обсязі [18, 127].

У сімейному праві також існують різні точки зору щодо цього питання. Категорія “майно” вживається залежно від контексту в трьох значеннях: 1) речі або їх сукупність; 2) речі та майнові права; 3) речі, майнові права та майнові обов'язки. При цьому в сімейному праві суперечки в основному точаться лише щодо боргових зобов'язань подружжя. Деякі вчені вважають, що борги обтяжують майно, а отже, не можуть бути включені до його складу [21, 94; 24, 99]. Інші автори, виходячи з широкого змісту майна, включають до нього і борги [1, 165; 8, 43–44; 11, 223–224; 16, 18]. На користь останньої позиції свідчить те, що суди при здійсненні поділу спіль-

ного майна мають враховувати не тільки наявне у подружжя майно та майнові права, а також їх майнові зобов'язання. У таких випадках включення майнових зобов'язань подружжя у спільне майно є необхідним. Вказаний підхід відбивається і на загальному визначенні складу майна у сімейному праві. Є. А. Суханов слушно зазначає, що термін “майно” далеко не у всіх випадках є тотожним поняттю “річ” і часто включає у себе права та обов'язки подружжя. Відповідно до цього “власник майна” на практиці може бути не тільки власником речей, а й уповноваженою особою щодо належних їй прав вимоги або користування, а також зобов'язаною особою стосовно своїх боргів [14, 335]. Широке розуміння вказаного поняття вважаємо більш обґрунтованим і таким, що відповідає потребам правозастосовчої діяльності. Право регулює відносини подружжя, пов'язані не тільки з їх майновим активом, а й з пасивом, тобто боргами.

Саме останній, широкий підхід одержав підтримку законодавця. Як відомо, поняття майна вперше легально визначено у ЦК України. У ст. 190 ЦК закріплено найбільш широке трактування згаданого поняття. Згідно з ним, майном, як особливим об'єктом, вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Немає підстав вважати, що у сімейному праві може бути сформульоване власне, відмінне від цивільного, визначення майна. Отже, визначення майна, наведене ЦК, єдине, що видається обґрунтованим і логічним.

На жаль, навіть після набуття чинності новим ЦК у юридичній літературі широкий підхід до визначення поняття “майно” сприймається не всіма вченими. Так, Ю. С. Червоний наполягає на тому, що зобов'язання не можуть включати-

ся до складу майна [15, 107]. З наведених вище міркувань з такою позицією важко погодитися. Здійснюючи поділ майна подружжя (ст. 70 СК), суд розподіляє між сторонами речі у натурі та майнові права, які не є нерозривно пов'язаними з особою. Крім того, суд розподіляє між сторонами боргові зобов'язання подружжя, оскільки якщо договір укладено одним з подружжя в інтересах сім'ї, він зобов'язує як того з них, хто безпосередньо брав участь у договорі, так і другого з подружжя. Якщо ж подружжя разом уклало договір, то як чоловік, так і дружина стають зобов'язаною стороною за зобов'язанням. Така обставина не може не враховуватися судом під час поділу майна подружжя.

Крім того, вирішальне значення сьогодні має факт легального визначення поняття майна у цивільному законодавстві. Однозначне тлумачення базових юридичних понять має велике значення для правової доктрини та правозастосування. Виходячи з цього слід визначити, що у сімейному праві стосовно майнових правовідносин подружжя поняття "майно" має широкий зміст та включає не тільки речі та права вимоги, а й боргові зобов'язання подружжя.

Набрання чинності новим СК спричинило появу низки питань щодо застосування його окремих норм. Такі питання набули не тільки практичного, а й суто теоретичного значення. Стосуються вони також визначення поняття майна у сімейному праві. У спеціальній літературі було поставлено питання: чи слід розуміти під майном як об'єктом права спільної сумісної власності подружжя грошові кошти (гроші).

Це теоретичне питання нерозривно пов'язано з процедурою здійснення подружжям правочинів щодо належного їм спільного майна. У ст. 65 СК містяться нові правила щодо розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Згідно з цією нормою правочини подружжя щодо спільного майна можна поділити на чотири самостійні групи залежно від характеру майна, яке складає їх предмет [23, 113–114].

По-перше, правочини щодо нерухомого та деяких видів рухомого майна мають бути нотаріально засвідчені і (або) підлягають державній реєстрації. По-друге, для укладення одним з подружжя договорів стосовно цінного майна згода другого з подружжя має бути надана письмово. Законодавство вперше закріплює таку оцінку категорію, як "цінне майно", хоча і не дає його визначення або загальних критеріїв, які дали б можливість у разі спору віднести те або інше майно подружжя

до цінного. По-третє, виходячи із змісту ст. 65 СК подружжя може укладати правочини щодо майна, яке не є цінним. При цьому згода другого з подружжя на укладення таких правочинів може висловлюватися в усній формі. Дружина та чоловік, яка /який не брали участі в укладенні договору, мають право на звернення до суду з позовом про визнання такого договору недійсним, якщо його укладено без її/його згоди (ч. 2 ст. 65 СК). По-четверте, подружжя може укладати щодо спільного майна дрібні побутові правочини. Такі правочини мають усну форму і не можуть бути визнані недійсними на тій підставі, що їх укладено без згоди іншого з подружжя.

У зв'язку з тим, що в ст. 65 СК йдеться про розпорядження майном, яке є об'єктом права спільної сумісної власності, на практиці постало питання щодо включення грошей до складу майна подружжя. Головна проблема полягала у тому, чи діють вказані вище правила щодо укладення договорів за участю подружжя у разі, коли один з них хоче не відчужувати, а навпаки, набувати майно за спільні гроші? Треба зазначити, що у цілому правила ст. 65 СК значно ускладнюють порядок укладення правочинів за участю подружжя порівняно із ст. 24 КпШС. Практично, на укладення будь-якого договору за участю подружжя (крім дрібного побутового) потрібна згода другого з подружжя. У більшості випадків така згода має бути підтверджена письмово. Тому цілком зрозумілим є намагання фахівців виключити із складу майна подружжя грошові кошти. За таких обставин на розпорядження грошима правила ст. 65 СК, які встановлюють обов'язковість отримання згоди другого з подружжя, не поширюватимуться.

Аргументами позиції, згідно з якою гроші не включаються до складу подружнього майна, є наступні. По-перше, положення ст. 66 СК України щодо визначення порядку користування майном не можна уявити стосовно грошей. Користуватися можна виключно речами, гроші ж у процесі користування переходять до інших осіб. По-друге, вимоги ст. 68 СК щодо розпорядження майном після розірвання шлюбу, яке здійснюється згідно із правилами ЦК України, можна відносити виключно до об'єктів, стосовно яких можна визначити час їх набуття. Так, при укладенні правочинів щодо розпорядження речами час їх набуття завжди може бути встановлений шляхом огляду відповідних документів. Цього не можна зробити стосовно грошей, адже час набуття грошей не можна зафіксувати. По-третє, у п. 9 Постанови

Пленуму Верховного Суду України № 16 від 12 червня 1998 р. “Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім’ю України”, у якому наводиться перелік об’єктів права спільної сумісної власності подружжя, йдеться про “грошові суми та майно”, що належать подружжю на праві спільної сумісної власності [12, 24–28].

З вказаною позицією та наведеними на її підтримку аргументами важко погодитися. По-перше, щодо положення ст. 66 СК України про визначення порядку користування майном. Вказана норма дійсно розрахована лише на користування речами, а не грошовими сумами, що належать подружжю. Однак це не означає, що грошові суми внаслідок цього не можна розглядати як майно. Речі, якими можна користуватися, так само як і гроші, є самостійними різновидами майна. У ст. 66 СК йдеться лише про речі у певному розумінні цього слова, тобто як про предмети матеріального світу, які безпосередньо задовольняють різноманітні потреби людини. Однак гроші, у свою чергу, як окремий різновид майна, теж включаються до групи предметів, що входять у майно.

По-друге, вказівка на те, що вимоги ст. 68 СК стосовно розпорядження майном після розірвання шлюбу можна відносити виключно до об’єктів, щодо яких можна визначити час їх набуття, також викликає сумніви. Не дуже переконливим видається тут посилання на неможливість встановлення часу набуття грошей. Складається враження, що гроші взагалі не можуть належати особам (не подружжю) на праві спільної власності у зв’язку з тим, що не можна встановити час їх набуття. Розпорядження майном, у тому числі грошовими коштами, які належать особам на праві спільної власності, може здійснюватися співвласниками за взаємною згодою, відповідно до ЦК України.

По-третє, посилання на п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 16 від 12 червня 1998 р. “Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім’ю України”, у якому наводиться перелік об’єктів права спільної сумісної власності подружжя, не є обґрунтованим. Як відомо, Пленум Верховного Суду України не створює правових норм, а лише дає рекомендації судам щодо застосування останніх. Тому Пленум не може визначати основні категорії цивільного права. Крім того, після 1998 р., коли прийнято вказану Постанову, набрав чинності новий ЦК України, котрий, як основний нормативний акт, норми якого регулюють цивільні відносини, дає

загальне визначення майна. У ст. 190 ЦК України йдеться, що майном, як особливим об’єктом, вважаються окрема річ або сукупність речей. У свою чергу, в ст. 177 ЦК України, яка закріплює види об’єктів цивільних прав, прямо вказано, що такими об’єктами є речі, у тому числі гроші. У зв’язку з цим не викликає сумнівів, що згідно з ЦК гроші належать до різновиду речей, які, у свою чергу, є різновидом майна.

Сімейне законодавство не має власного визначення таких понять, як “майно”, “речі”, “гроші”, “майнові права” тощо. Такий підхід цілком виправданий, адже вказані поняття є загальноцивілістичними. У зв’язку з цим поняття майна, яке надається у ЦК України, має застосовуватися і до сімейних відносин, зокрема майнових відносин подружжя.

Таким чином, можна зробити загальний висновок, що у сімейному праві поняття “майно” включає речі, у тому числі гроші та цінні папери, майнові права і обов’язки подружжя.

Сімейне законодавство не визначає переліку майна, яке може належати подружжю.

У чинному ЦК закріплено інший підхід. У ньому не міститься навіть приблизного переліку майна, яке може належати особам на праві приватної власності. У СК України застосовується схожий юридичний принцип. У ч. 1 ст. 61 СК йдеться, що об’єктом спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком того, яке виключене з цивільного обороту. Таким чином, законодавство не окреслює того, що може належати особам на праві власності, і навпаки, воно конкретно визначає види майна, яке не може належати громадянам (відповідно і подружжю) на праві власності. На відміну від речей, котрі не є обмеженими у цивільному обороті та перелік яких не є вичерпним, вказане майно чітко визначено імперативними нормами закону, що не підлягають розширювальному тлумаченню [17].

Незважаючи на такий основний, принциповий підхід, у деяких випадках у сімейному законодавстві містяться прямі вказівки щодо окремих видів речей, які належать подружжю на праві власності. Так, ч. 4 ст. 61 СК України присвячена правовому режиму речей професійних занять подружжя; ч. 2 ст. 57 СК — речам індивідуального користування та коштовностям; ст. 58 СК визначає режим плодів та доходів від використання майна. У інших випадках, які прямо не передбачені законодавством, стосовно речей, що належать на праві власності подружжю, засто-

совуються загальні правила цивільного законодавства щодо майна. Наприклад, правила щодо складної речі (ст. 188 ЦК), складової частини речі (ст. 187 ЦК), речей, визначених індивідуальними або родовими ознаками (ст. 184), ризику випадкового знищення та випадкового пошкодження майна (ст. 323 ЦК) та ін.

Основними, базовими категоріями сімейного права є такі поняття, як “спільне майно подружжя” та “роздільне майно подружжя”. Спробуємо визначити більш детально критерії поділу майна на спільне та роздільне.

Спільність майна подружжя зазвичай розглядається як майнова база сімейного союзу. Вважається, що саме спільне майно має складати основний масив майна, який забезпечує інтереси членів сім’ї.

Аналізуючи відносини подружжя щодо належного їм майна, треба відрізнити поняття “спільне майно подружжя”, яке є ширшим за змістом, ніж поняття “спільна сумісна власність подружжя”.

У вітчизняному сімейному законодавстві знайшов втілення режим обмеженої спільності майна, за якого частка майна визначається залежно від моменту та підстав його придбання [3, 12].

У ст. 60 СК закріплено, що подружжю на праві спільної сумісної власності належить майно, набуте під час шлюбу. Речі індивідуального користування (одяг, взуття, коштовності тощо) не вважаються спільною сумісною власністю, хоча вони були набуті за час шлюбу.

Важливою є обставина, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності, тобто частки подружжя у майні визначаються тільки при його поділі. Кожний з подружжя має рівні права володіти, користуватися та розпоряджатися спільною власністю.

Право на спільне майно належить подружжю незалежно від того, ким придбане і на чие ім’я воно зареєстровано. Будь-хто з подружжя у разі виникнення спору не має доводити факт спільності майна, якщо воно придбане у період шлюбу за спільні кошти [9].

У теорії, законодавстві та у судовій практиці традиційно права подружжя на майно визнаються рівними незалежно від того, що доходи одного з них були фактично меншими, ніж у другого, або один з них не мав з поважної причини самостійного заробітку (доходу). Так, відповідно до зазначеного вище не можна визнати обґрунтованим рішення Ізюмського міського суду, який при поділі майна подружжя відступив від засад рівності і збільшив частку одного з подружжя, посиляючись

саме на різницю в їхніх доходах [2]. Отже, є всі підстави для скасування вказаного рішення через грубе порушення норм сімейного законодавства.

Для віднесення того або іншого майна до спільної сумісної власності подружжя мають значення такі обставини: 1) майно набуто подружжям за час шлюбу за рахунок спільних коштів; 2) майно надійшло у власність подружжя під час шлюбу (за безоплатними договорами) [20, 187].

Згідно з ч. 2 ст. 61 СК об’єктом права спільної сумісної власності є також заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним з подружжя. Вказане майно вважається спільною сумісною власністю з моменту, коли воно внесено до сімейного бюджету або на особистий рахунок у банківську установу одного з подружжя. Відповідно до ч. 3 ст. 61 СК, якщо одним з подружжя укладено договір в інтересах сім’ї, то гроші, інше майно, у тому числі гонорар, виграш, які одержані за цим договором, є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя. Необхідно зазначити, що винагорода, зазначена в ч. 3 ст. 61 СК не може бути відзнакою особистих знань і вмінь або досягнень у певній сфері, бо тоді вона згідно з ч. 3 ст. 57 СК буде визнаватися власністю одного з подружжя.

Речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя, є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя відповідно до ч. 4 ст. 61 СК. Необхідно зазначити, що під речами для професійних занять розуміють не тільки ті, які обслуговують професійну діяльність, а також хобі та інші захоплення [23, 112]. Вказані речі повинні мати особливі ознаки, що надають можливість здійснювати певний вид діяльності. Акцентування уваги законодавця на згаданому різновиді майна подружжя обумовлено спробою захистити інтереси кожного з подружжя — особи, яка використовує річ для професійних занять, оскільки вона має переважне право при поділі спільного сумісного майна отримати дану річ, з виплатою її вартості; другого з подружжя, який міг би зазнати значних збитків у разі визнання цього майна роздільною власністю, оскільки воно у переважній більшості випадків має значну цінність.

Наведений у СК перелік спільного майна подружжя не має вичерпного характеру. Він лише дає уявлення про приблизний склад майна і може допомагати при вирішенні спорів, які можуть виникати у подружжя щодо вказаного питання.

Окрім спільного, подружжю може належати на праві власності також роздільне майно. Реєстрація шлюбу є підставою виникнення права спільної власності подружжя на майно. Разом з тим, незалежно від наявності шлюбу, кожен з подружжя може мати майно, яке належить йому особисто на праві приватної власності. Так, Ю. С. Червоний зазначає, що у СК не наведено ознак, які давали б можливість відмежувати роздільну власність подружжя від їх спільної сумісної власності [15, 93]. Однак у ст. 57 СК наводиться детальний перелік майна, що є роздільною власністю дружини та чоловіка. У зв'язку з цим В. В. Луць, навпаки, вважає, що у чинному СК закріплено більш чітко розмежування майна, яке є особистою (роздільною) власністю подружжя, і майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності цих осіб [19].

По-перше, це майно, яке належало кожному з подружжя до укладення шлюбу. Реєстрація шлюбу не змінює правового режиму майна, яке було набуто кожним з подружжя до його укладення, незалежно від тривалості шлюбу і тієї обставини, що другий з подружжя користується цим майном [25]. Винятки з цього правила стосуються двох випадків: а) роздільне майно істотно збільшилося у вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат другого з подружжя; б) на утримання речі, що плодоносить, дає приплид або дохід (дивіденди), витрачаються спільні кошти, трудові витрати чи витрати другого з подружжя.

По-друге, це майно, набуто одним з подружжя за час шлюбу, а саме: 1) на підставі договору дарування або у порядку спадкування. Ведучи мову про майно, набуто на підставі договору дарування, треба розрізняти майно, подароване подружжю, і таке, що подароване одному з них; 2) на кошти, що належали їй/йому особисто. Вказане майно не може визнаватися спільною власністю, оскільки у цьому випадку об'єкт роздільної власності лише змінює свою форму, бо річ і кошти, за які її набули, мають однаковий правовий режим; 3) речі індивідуального користування, у тому числі і коштовності, навіть тоді, коли вони придбані за рахунок спільних коштів. До речей особистого користування відносять: одяг, взуття, предмети особистої гігієни, прикраси та інші речі, що обслуговують особисті інтереси подружжя. Новим для сімейного права України є не включення коштовностей до спільної сумісної власності подружжя, адже, незважаючи на те, що ними користується один з подружжя, вони мають зазвичай високу вартість. Визнання права влас-

ності на них за одним з подружжя може значною мірою порушувати майнові інтереси другого з подружжя; 4) премії та нагороди, які кожен з них одержав за особисті заслуги. Згадані кошти визнають роздільною власністю через те, що вони є результатом творчої праці одного з подружжя і віддзеркалюють його особисті здібності. З іншого боку, особа, займаючись творчістю, отримує допомогу та всебічну підтримку другого з подружжя, який створює найсприятливіші умови для праці. У такій ситуації суд може визнати за другим з подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями сприяв їх одержанню; 5) кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, а також як відшкодування моральної шкоди; 6) страхові суми, одержані за обов'язковим або добровільним особистим страхуванням. Ця норма викликає певні заперечення. Наприклад, страхова виплата, отримана застрахованою особою при страхуванні життя при досягненні передбаченого договором віку та (або) у разі дожиття до закінчення строку дії договору страхування, має бути визнана об'єктом спільної сумісної власності подружжя, якщо платежі вносилися за рахунок спільних коштів. При вирішенні питання про правовий режим страхових сум, одержаних за договором майнового страхування, треба також виходити з правового режиму застрахованого майна; 7) плоди та доходи (дивіденди) від речей, що є у власності кожного з подружжя. У разі, коли на утримання речі, що плодоносить, дає приплид або дохід (дивіденди), витрачаються спільні кошти, трудові витрати або витрати другого з подружжя, ці плоди, приплид або дохід (дивіденди) у разі спору можуть бути визнані за рішенням суду спільною сумісною власністю подружжя.

У ч. 6 ст. 57 СК закріплено положення, згідно з яким суд може визнати приватною власністю одного з подружжя майно, набуто ним/нею за час їх окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин. Дану норму слід розглядати як виняток із загального правила. Важливо також відзначити, що суд може, а не зобов'язаний, визнавати майно, набуто подружжям у період роздільного проживання, яке було спричинено фактичним розпадом шлюбу, роздільною власністю кожного з подружжя. До того ж майно у цей період може набуватися одним з подружжя за рахунок спільних коштів.

У СК з'явилася норма, спрямована на врегулювання ситуації, коли певне майно набувається як за кошти, що належали одному з подружжя

особисто, так і спільні кошти. Згідно з ч. 7 ст. 57 СК частка у цьому майні, відповідно до розміру внеску, є приватною власністю одного з подружжя, який вклав у нього особисті кошти.

Отже, проаналізувавши положення Кодексу, які визначають законний режим майна подружжя, можемо зазначити, що СК, хоча і не надає нової, чіткої ідеї поділу майна подружжя на спільне та роздільне, все ж таки роз'яснює та уточнює багато спірних питань щодо вказаного предмета, які існували за часів попереднього законодавства.

У цілому законний режим майна подружжя задовольняє інтереси переважної більшості подружніх пар. Разом з тим подружжю надається можливість врегулювати свої відносини щодо майна шляхом укладення відповідних договорів. Не випадково так детально були розглянуті питання правового режиму окремих видів майна, адже переважна більшість правочинів подружжя спрямована на встановлення або зміну правового режиму майна та на визначення порядку користування спільним і роздільним майном. Подружжя у своєму договорі може змінити правовий режим майна, визначений у законі, і встановити щодо речей, які згідно з нормами СК складають спільне (роздільне) майно, інший — договірний режим.

Необхідно підкреслити ще одну особливість подружнього майна. У теорії та на практиці викремлюють: а) майно, наявне на момент укладення договорів подружжя; б) майбутнє майно, тобто те, яке може виникнути у подружжя у майбутньому. Така класифікація обумовлена тим, що предметом практично усіх договорів подружжя є майно, яке вже існує під час укладення договору, у той час як шлюбний договір може укладатися з приводу майна, яке тільки буде придбане подружжям у майбутньому. Момент деякої невизначеності стосується складу, кількості та й самого факту придбання подружжям майна у майбутньому. Наявність значної умовності накладає відбиток на структуру і загальний характер шлюбного договору, що робить його принципово відмінним від усіх інших видів договорів, які встановлюють договірний режим майна подружжя. Звичайно, шлюбний договір може включати положення, що стосуються не тільки майбутнього, а й наявного майна подружжя. Однак протилежного бути не може. Іншими словами, за винятком шлюбного контракту, ніякий інший договір не може укладатися з приводу майбутнього майна подружжя. Важливість цього моменту зна-

ходить підтвердження у поширенні терміна “майбутнє майно подружжя” [6, 304, 314; 22, 35].

Важливо підкреслити, якщо предметом договору подружжя є їх наявне майно, то воно вже має певний правовий режим і належить до спільного чи роздільного. У зв'язку з цим договори подружжя щодо цього майна можуть бути спрямовані на зміну існуючого режиму (визнання роздільного майна спільним, спільного — роздільним тощо). У той же час договори, яке укладаються з приводу майна, що буде придбане подружжям у майбутньому, мають на меті не зміну, а встановлення такого правового режиму. Тому річ, що дійсно буде у майбутньому придбана, одразу ж матиме той режим, який був заздалегідь встановлений подружжям в їх договорі. Дана обставина і дає підставу розмежовувати договори, спрямовані на встановлення і зміну правового режиму майна подружжя. Водночас ця обставина не є непереборною перешкодою. Договори, предметом яких є наявне майно подружжя (договори про поділ майна подружжя, встановлення у цьому майні часток тощо), можуть виступати як самостійні договори або включатися у структуру шлюбного договору як його окремі умови. Дана обставина не впливає на характер юридичних наслідків, що виникають [7; 10; 13; 26].

Література

1. Антокольская М. В. Семейное право. — М., 2003.
2. Архів Ізюмського міського суду Харківської області. — Справа № 2-472/02.
3. Бабкин С. А. Владение, пользование и распоряжение имуществом, находящимся в общей совместной собственности супругов. — М., 2004.
4. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 1995. — № 1. — С. 362–366.
5. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 1999. — № 5. — С. 219–228.
6. Гражданское право: Учебник. — Ч. 3 / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого — М., 2003.
7. Жилинкова И. В. Брачный контракт. — Харьков, 1995.
8. Жилинкова И. В. Право собственности супругов. — Харьков, 1997.
9. Жилинкова І. Правовий режим спільного майна подружжя // Нотаріат для Вас. — 2005. — № 1–2. — С. 39.
10. Игнатенко А. А., Скрыпников Н. Н. Брачный договор. Законный режим имущества супругов. Комментарии к Семейному кодексу. — М., 1997. — 112 с.
11. Иоффе О. С. Советское гражданское право. — Л., 1965. — Т. 3.

12. Коментовані зразки документів (за чинним законодавством України). — Кн. 1. — Сер. "Юрид. радник". — Х., 2005.
13. Максимович Л. Брачный контракт. Комментарии. Разъяснения. — М., 1997. — 96 с.
14. Маттеи У., Суханов Е. А. Основные положения права собственности. — М., 1999.
15. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю. С. Червоного. — К., 2003.
16. Никитина В. П. Имущество супругов. — Саратов, 1975.
17. Постановление Верховного Совета Украины "О праве собственности на отдельные виды имущества" от 17 июня 1992 г. // ВВР України. — 1992. — № 36. — Ст. 528.
18. Право власності в Україні / За ред. Я. М. Шевченко. — К., 1996.
19. Про деякі новели у правовому регулюванні спільної власності за новим Цивільним та Сімейним кодексами України // Актуальні проблеми держави і права (Одеса). — 2004. — Вип. 23. — С. 22.
20. Пчелинцева Л. М. Семейное право России. — М., 2004.
21. Семейное право. — М., 1971.
22. Симонян С. Л. Имущественные отношения между супругами. — М., 1998.
23. Сімейне право України: Підручник /Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. — К., 2004.
24. Советское семейное право: Учебник / Под ред. В. А. Рясенцева. — М., 1982.
25. Фурса С. Я., Драгневич Л. Деякі аспекти законодавчого регулювання сімейних відносин // Юридична Україна. — 2003. — № 1. — С. 60.
26. Явор О. А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 1996. — 14 с.

Не надаючи чіткої ідеї розподілу майна подружжя на спільне і роздільне, Сімейний кодекс України в ряді випадків роз'яснює спірні питання, які існували в часи попереднього законодавства.

Не предоставляя четкой идеи деления имущества супругов на общее и раздельное, Семейный кодекс Украины в ряде случаев разъясняет спорные вопросы относительно указанного предмета, которые существовали во времена предыдущего законодательства.

The family Code of Ukraine does not formulate precise idea of division of property of a matrimony on the general and separate, but in some cases explains questions at issue which existed in days of the previous legislation.

Надійшла 16 березня 2009 р.